

Factsheet 2015-6

Kostenontwikkeling strafpiket en straf toevoegingen 2002-2014

Auteur: M. ter Voert

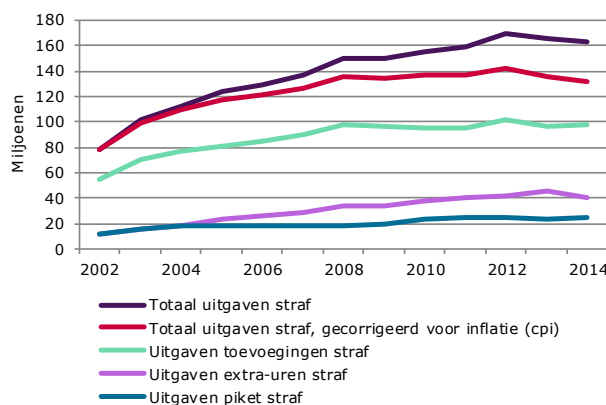
September 2015

Op 13 februari 2015 is de 'Commissie onderzoek oorzaken kostenstijgingen stelsel gesubsidieerde rechtsbijstand en vernieuwing van het stelsel' (Commissie-Wolfsen) ingesteld. De commissie is onder andere gevraagd onderzoek te doen naar de oorzaken van de kostenstijgingen binnen de gesubsidieerde rechtsbijstand vanaf 2002 tot en met 2014. De commissie heeft het WODC gevraagd onderzoek te doen naar de kostenstijging van het stelsel. De kosten van het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand bestaan uit verschillende onderdelen: naast kosten voor toevoegingen en piketten, zijn er onder andere kosten voor het Juridisch Loket, de Raad voor Rechtsbijstand (beheer), en 'tolken en vertalers'. Uit een eerste analyse van deze kosten bleek dat de kostenstijging vooral is toe te schrijven aan de stijging van uitgaven voor toevoegingen en piketten op het gebied van straf en echtscheiding. In dit factsheet staan de ontwikkelingen van de kosten voor strafpiket en straf toevoegingen centraal. Per jaar

wordt ongeveer 40% van de totale kosten voor piket, toevoegingen en extra-urenvergoedingen uitgegeven aan rechtsbijstand voor strafzaken.

De totale uitgaven voor strafpiketten, toevoegingen en extra-urenvergoedingen zijn tussen 2002 en 2014 gestegen van 78 miljoen euro naar bijna 163 miljoen euro (gecorrigeerd voor inflatie 132 miljoen euro, zie figuur 1).

Figuur 1 Totale uitgaven (in miljoen euro) strafpiket, toevoegingen en extra-urenvergoedingen, 2002-2014

Meer inzicht is nodig waar die stijgingen zich precies voordoen en of daar oorzaken voor zijn te vinden. Heeft dit te maken met de stijging van het aantal zaken, zijn er specifieke kosten die toenemen, is er sprake van meer toevoegingen per rechtzoekende of zijn er andere oorzaken aan te wijzen? De onderstaande vragen zullen achtereenvolgens voor piketzaken en toevoegingen worden beantwoord. De kostenontwikkeling van extra-urenzaken wordt in factsheet 2015-5 beschreven (Ter Voert, 2015b). Tevens zijn er twee factsheets waarin de ontwikkeling van uitgaven voor echtscheidingszaken en de eigen bijdrage worden beschreven (2105-7 en 2015-3; zie Ter Voert, 2015a, 2015c).

Onderzoeksvragen:

- 1 Hoe hebben de uitgaven voor piket en toevoegingen zich ontwikkeld?
- 2 Hoe hebben de uitgaven voor toevoegingen zich ontwikkeld uitgesplitst naar type kosten?
- 3 Hoe heeft het aantal piketten en toevoegingen zich ontwikkeld, naar zaakscodes en type toevoeging (ambtshalve of niet; procedure, advies of LAT)?

- 4 In hoeverre komen deze ontwikkelingen overeen met andere registratiegegevens (aantal invertekingstellingen en rechtszaken)?
- 5 Hoe heeft het meervoudig gebruik van toevoegingen door advocaten en toevoegingsgebruikers zich ontwikkeld?
- 6 Welke verklaringen zijn er te geven voor de ontwikkelingen?

De gegevens over toevoegingen zijn afkomstig van de Raad voor Rechtsbijstand (RvR). Gegevens over het meervoudig gebruik van toevoegingen waren slechts over de jaren 2004/5-2014 beschikbaar. Om inzicht te krijgen in mogelijke verklaringen voor bepaalde ontwikkelingen zijn gesprekken gevoerd met enkele medewerkers van de RvR en het OM, en enkele strafrechtadvocaten. Tevens zijn verslagen van de Early Warning Werkgroep bekeken. Deze werkgroep is een overlegorgaan om de ontwikkelingen in de strafrechtketen te duiden; nagenoeg alle organisaties die actief zijn in de strafrechtketen zijn hierin vertegenwoordigd.

Samenvatting

- De uitgaven voor strafpiketzaken zijn tussen 2002 en 2014 gestegen met 13,5 miljoen euro (gecorrigeerd voor inflatie 8,7 miljoen euro).
- Uitgaven voor toevoegingen zijn tussen 2002 en 2014 gestegen met 42,6 miljoen euro (gecorrigeerd voor inflatie 24,3 miljoen euro).

De kostenstijging van strafpiket en -toevoegingen doet zich vooral voor door:

- 1 Een toename van piketzaken (+59.000) en toevoegingen (+39.000) tussen 2002 en 2014.
  - De stijging van piketzaken is vanaf 2010 vooral toe te schrijven aan de gevolgen van het Salduz-arrest. In 2014 zijn bijna 64.000 declaraties ingediend voor alleen consultatiebijstand.
  - Vooral toevoegingen voor misdrijven enkelvoudige kamer zijn toegenomen (+23.000). Dit terwijl dit type zaken bij de rechtspraak daalt. Mogelijke verklaringen zijn: 'een Salduz-effect' (meer verdachten nemen een advocaat door vroegtijdig contact tijdens consultatiebijstand) en zaken worden minder vaak gevoegd door veranderingen in bedrijfsprocessensysteem en strafprocesreglement.
  - Een stijging van hogerberoepzaken bij vooral misdrijven enkelvoudige en meervoudige kamer.
- 2 Directe effecten door prijsmaatregelen.
  - Tussen 2002 en 2014 is de vergoeding per punt in diverse jaren verhoogd en verlaagd. Per saldo is de vergoeding per punt gestegen van € 83,04 naar €105,96 (gecorrigeerd voor inflatie € 86,08).
  - Inherent aan de hogere kosten zijn ook de btw-kosten gestegen; het hoger btw-tarief in 2012 heeft voor een extra stijging gezorgd.

De kosten zijn minder sterk gestegen door:

- De diverse verhogingen van de eigen bijdrage en de toename van het aantal niet-ambtshalve toevoegingen ten opzichte van het aantal ambtshalve toevoegingen. Dit laatste wordt veroorzaakt door de afname van het aantal jeugdstrafzaken en invertekingstellingen. Gecontroleerd voor inflatie is er tussen 2002-2014 gemiddeld € 35 meer eigen bijdrage per toevoeging geheven.

Achtergrond

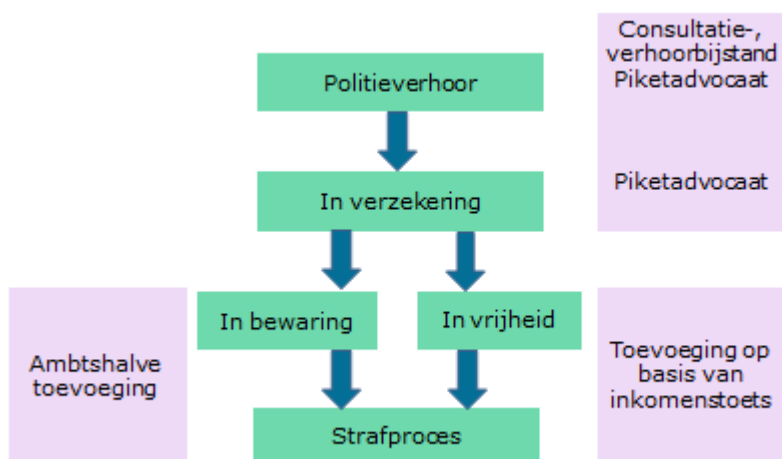
In strafzaken wordt alleen bij misdrijven een advocaat toegevoegd aan de verdachte.¹ In de eerste fase van het strafproces komt de verdachte in aanmerking voor een piketadvocaat (zie figuur 2). In de fase na de inverzekeringstelling, kan ambtshalve (op last van de rechter) of niet-ambtshalve een advocaat worden toegevoegd aan de verdachte. Ambtshalve wordt een advocaat toegevoegd als de verdachte nog geen raadsman heeft en er sprake is van bewaring, gevangenhouding of -neming. Voor deze toevoeging geldt geen inkomenstoets en hoeft de verdachte geen eigen bijdrage te betalen. Ook als de bewaring, gevangenhouding of -neming is geschorst, blijft de ambtshalve toevoeging voortbestaan.

Niet-ambtshalve toevoegingen worden toegekend aan verdachten die na de inverzekeringstelling in vrijheid worden gesteld. De verdachte komt hier alleen voor in aanmerking als zijn inkomen en vermogen onder het bereik van de Wet op de rechtsbijstand (Wrb) vallen. Deze vorm van rechtsbijstand is niet kosteloos; de verdachte moet een inkomensafhankelijke eigen bijdrage betalen.

¹ Bij zwaarwegende belangen van de rechtzoekende of bijzondere feitelijke of juridische ingewikkeldheid van het geval kan rechtsbijstand ook bij kantonzaken worden verleend (artikel 5, tweede lid, Besluit rechtsbijstand- en toevoegcriteria).

De overheidskosten voor toevoegingen worden bepaald door het aantal toevoegingen dat is verstrekt maal de prijs van een toevoeging. De prijs van toevoegingen wordt door verschillende factoren bepaald: het aantal punten dat voor een betreffende toevoeging is vastgesteld, de hoogte van het basisbedrag per punt, de hoogte van de eigen bijdrage van de gebruiker en andere kosten (o.a. reiskosten). Per type zaak krijgt de rechtsbijstandverlener een vast aantal punten vergoed (en kan sprake zijn van puntentoeslag of -aftrek, zie tabel 1). Per punt krijgt een rechtsbijstandverlener een vast bedrag. Dit basisbedrag lag in 2014 op € 105,96 per punt. In tabel 2 staan verschillende maatregelen die over de jaren heen ten aanzien van de eigen bijdrage en de vergoedingen hebben plaatsgevonden. Zo heeft de verhoging van de basisvergoeding per punt in 2004 en 2005 tot hogere overheidskosten geleid en de verlaging van het basisbedrag in 2012 en 2013 voor een verlaging van de kosten. Daarbij moet er mee rekening worden gehouden dat verlagingen of verhogingen van het basisbedrag niet direct zichtbaar hoeven te zijn in de vastgestelde uitgaven in het jaar dat de wijziging is ingevoerd. Het bedrag dat per punt wordt uitgekeerd, is namelijk afhankelijk van het jaar waarin de toevoeging is afgegeven en niet van het jaar waarin wordt uitbetaald. Een afgegeven toevoeging wordt soms pas enige jaren later gedeclareerd en vastgesteld.

Figuur 2 Type piket en type toevoeging in de strafrechtketen

Tabel 1 Type strafzaken en aantallen punten per zaak

Toevoegingscode type zaak	Aantal punten	Eventuele puntentoeslag/af trek
S010 overtreding kantongerecht algemeen	5	• Indien een rechtsbijstandverlener meer dan één zitting heeft bijgewoond, wordt voor de tweede en elke daaropvolgende bijgewoonde zitting het aantal toe te kennen punten telkens met twee verhoogd.
S020 jeugdstrafzaken	6	
S030 rijden onder invloed	5	• Indien in een strafzaak in eerste aanleg of in hoger beroep over de gevangenhouding of –neming van de rechtzoekende wordt geoordeeld, wordt het aantal toe te kennen punten met twee verhoogd.
S040 misdrijven, enkelvoudige kamer (EK)	6	
S041 OM-afdoening-strafbeschikking	6	• Bij verlenging van de gevangenhouding wordt het aantal punten eenmalig met één verhoogd.
S050 misdrijven, meervoudige kamer (MK)	8	
Z010 uitleveringswet	9	• Indien een strafzaak voor het onderzoek ter terechtzitting of voor de behandeling in rechte van de hoofdzaak of hoofdvordering wordt beëindigd, worden, in afwijking van de punten in de linker kolom, vijf punten toegekend.
Z060 tbs	7	
Z080 geschillen-klachtzaken gedetineerden	5*	• Indien het hoger beroep wordt ingetrokken, worden in afwijking van de punten in de linker kolom, twee punten toegekend.
Z100 bezwaar weigering teruggave rijbewijs	4	
Z110 benadeelde partij in strafproces	5	• Voor strafzaken bij de Hoge Raad geldt een apart puntensysteem (art. 16 Besluit vergoedingen rechtsbijstand).
Z120 weigering teruggave inbeslaggen. goed	4	
Z130 gratieverlening	4	• Indien een verdachte voor meerdere feiten ter (terecht)zitting moet verschijnen en aan hem meer dan één toevoeging is verstrekt, kan de vergoeding worden aangepast. Er is sprake van samenhangende strafzaken als de rechter of officier van justitie besluit tot voeging, gelijktijdige of aansluitende behandeling van zaken ter (terecht)zitting. Afhankelijk van het aantal samenhangende toevoegingen krijgt een advocaat een bepaald percentage van de basisvergoeding uitbetaald. 2-3 toevoegingen: 150%; 4-6 toevoegingen: 200%; 7-10: 300%; 11-15: 400%; 16-21: 500%; elke volgende 10: 100% extra.
Z150 ten uitvoerlegging voorw. straf	3	
Z151 omzetting taakstraf	3	
Z160 schadevergoeding na voorl. hechtenis	4	
Z180 beklag niet-vervolgning	4	
Z190 wet overdracht tul strafvonnis (WOTS)	8	
Z230 ontnemingsvordering ex art 36e Sr	3	
Z250 overig straf	4	
Z260 bezwaarschrift DNA-profiel	3	

* Per 1 februari 2015 verlaagd naar 3 punten.

Tabel 2 Beleidsmaatregelen Gesubsidieerde rechtsbijstand ten aanzien van aantal en prijs van straftoevoegingen*

Jaar	Aantal toevoegingen	Eigen bijdrage	Vergoeding advocaat
2004	- Versobering anticumulatieregeling	Voor toevoegingen met inkomstenstoets: - Verhoging eigen bijdrage 35% - Versobering anticumulatieregeling	Verhoging basisbedrag per punt met €3,61
2005			Verhoging basisbedrag per punt met €3,66
2006	-Introductie kosteloze rechtsbijstand slachtoffers	Vivalt, wijziging draagkrachtbegrip	Vivalt, administratieve vergoeding gehalveerd
2008	Leidraad Bewerkelijke zaken**		- Leidraad Bewerkelijke zaken - Afschaffen vergoeding administratieve kosten ambtshalve toevoegingen
2009	Eigen bijdrage ingevoerd voor laagste eigenbijdrage categorie niet-ambtshalve strafzaken	Eigen bijdrage ingevoerd voor laagste eigenbijdrage categorie niet-ambtshalve strafzaken	
2011	- Diagnose en triage: korting als via het Juridisch Loket - Verhoging eigen bijdrage niet-ambtshalve zaken	- Diagnose en triage: korting als via het Juridisch Loket *** - Verhoging eigen bijdrage niet-ambtshalve zaken	
2012			Verlaging basisbedrag met €6,71, geen indexering meer BTW-verhoging van 19,5 naar 21% per 1 oktober 2012
2013	Voor niet-ambtshalve zaken: - Verhoging eigen bijdrage - Opnieuw eigen bijdrage bij bewerkelijke zaken - Afschaffing anticumulatieregeling	Voor niet-ambtshalve zaken: - Verhoging eigen bijdrage - Opnieuw eigen bijdrage bij bewerkelijke zaken - Afschaffing anticumulatieregeling	- Verlaging basisbedrag met €2,14 - Puntverlaging diverse zaakvergoedingen
2015			- Verlaging basisbedrag met €0,35, stopzetten indexering - Verlaging vergoeding basisbedrag extra uren straf (S-code) naar €100,86 - Puntverlaging voor sommige zaakvergoedingen straf

* Groen = voor de overheid kostenverlagend; rood = kostenverhogend; paars = onduidelijk effect op kosten of aantal toevoegingen.

** Leidde niet tot minder toevoegingen, maar wel tot minder extra-urenvergoedingen.

*** Toename van loketklanten strafzaken van 3.500 verwijzingen in 2011 naar 6.000 in 2012 (tabel b4.9, Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand 2013).

Strafpiketzaken

Op grond van de wet heeft een verdachte recht op een advocaat op het moment dat hij in verzekering is gesteld. Hij krijgt dan een advocaat toegewezen via de zogenoemde piketregeling (zie figuur 2).

Door het Salduz-arrest in 2008 hebben verdachten het recht gekregen een advocaat te spreken voorafgaand aan het eerste politieverhoor (consultatiebijstand). Verdachten die ten tijde van het plegen van een strafbaar feit minderjarig zijn, hebben naast

de consultatiebijstand ook het recht op rechtsbijstand tijdens het politieverhoor (verhoorbijstand). De procedurele aanpassingen naar aanleiding van Salduz zijn neergelegd in de 'Aanwijzing rechtsbijstand politieverhoor', die op 1 april 2010 in werking is getreden (*Staatscourant*, 2010, 4003). In box 1 staan de wijzigingen in de piketvergoeding voor advocaten weergegeven.

Box 1 Wijzigingen piketvergoeding

In 2004, 2005 is het basisbedrag per punt verhoogd, in 2012 en 2013 is dit bedrag verlaagd. Zie tabel 2. 2009: Per 1 januari 2009 is de reiskostenvergoeding in piketzaken verhoogd van € 0,28 naar € 0,37 per km. 2010: Tot 1 april 2010 bedraagt de reguliere piketvergoeding 1,5 punt. Door de nieuwe regels Aanwijzingen rechtsbijstand politieverhoor, wijzigen de vergoedingen voor piketwerkzaamheden per 1 april 2010 als volgt:

- Consultatiebijstand vóór verhoor bedraagt 0,75 punt.
- Bij verhoorbijstand aan een minderjarige ontvangt de advocaat eenmaal 1 extra punt.
- Bij verhoorbijstand aan een minderjarige bij verdenking van een voltooid levensdelict, ontvangt de advocaat één keer 4 extra punten.
- Consultatiebijstand wordt niet toegekend als de aangehouden verdachte in verzekering wordt gesteld. In dat geval is de vergoeding voor consultatiebijstand reeds verdisconteerd in de reguliere piketvergoeding van 1,5 punt.

2011: Vanaf 15 november 2011 is de piketvergoeding op een aantal punten gewijzigd:

- De piketvergoeding voor een tweede bezoek aan een aangehouden verdachte na het verhoor is 0,75 punt als de verdachte eerder consultatiebijstand heeft gekregen.
- Alleen als de verdachte heeft afgezien van consultatiebijstand vóór verhoor en na de inverzekeringstelling om piketrechtsbijstand vraagt, is de piketvergoeding 1,5 punt.
- De vergoeding voor verhoorbijstand aan aangehouden minderjarige verdachten verandert. Als in een piketzaak bij één of meer verhoren rechtsbijstand wordt verleend, is de vergoeding in totaal 1 punt. Een vergoeding van in totaal 2 punten voor één of meer verhoren geldt voor bepaalde zwaardere misdrijven.

Uitgaven en aantal piketzaken

Hoe hebben de uitgaven en het aantal zaken zich ontwikkeld?

- De uitgaven voor strafpiketzaken zijn tussen 2002 en 2014 gestegen met 13,5 miljoen euro (gecorrigeerd voor inflatie 8,7 miljoen euro, zie tabel 3).
- De kostenstijging doet zich vooral voor vanaf 2010: de intrede van het recht op rechtsbijstand voorafgaand aan het eerste politieverhoor. Het gemiddelde bedrag per piketzaak daalt hierdoor

wel (zie tabel 3). Dit komt door de gevallen waarin alleen sprake is van consultatiebijstand; de vergoeding is dan 0,75 punt in plaats van 1,5 punt.

- Tussen 2002 en 2014 is het aantal piketzaken met 59.000 zaken gestegen. Die stijging is vanaf 2010 vooral toe te schrijven aan de gevolgen van het Salduz-arrest. Zo zijn in 2014 bijna 64.000 declaraties ingediend voor alleen consultatiebijstand (zie tabel 4). De groep verdachten die dit betreft zou voor 2010 geen piketrechtsbijstand hebben ontvangen.

Tabel 3 Bedragen (in euro) vastgestelde strafpiketvergoedingen*, 2002-2014

	Totale uitgaven strafpiket in miljoen euro	Totale uitgaven in miljoen euro gecorrigeerd voor inflatie t.o.v. 2002**	Gemiddelde uitgave per zaak in euro	Gemiddelde uitgave per zaak gecorrigeerd voor inflatie t.o.v. 2002**	Totale aantal piketten	Wijziging piketvergoeding en basisbedrag per punt
2002	11,8	11,8	216	216	54.784	
2003	15,7	15,4	230	225	68.557	
2004	17,8	17,3	248	240	71.982	Verhoging basisbedrag per punt
2005	18,8	17,9	256	244	73.344	Verhoging basisbedrag per punt
2006	17,8	16,8	256	241	69.608	
2007	18,2	16,9	260	241	70.046	
2008	18,2	16,4	267	241	68.085	
2009	20,1	17,9	274	244	73.371	Verhoging reiskostenvergoeding
2010	23,4	20,6	248	219	94.259	Introductie consultatiebijstand 0,75 punt
2011	24,7	21,3	235	203	105.226	Minder punten bij tweede bezoek
2012	25,5	21,4	227	191	112.170	Verlaging basisbedrag per punt
2013	23,9	19,6	228	187	104.887	Verlaging basisbedrag per punt
2014	25,3	20,5	222	180	113.928	
Vershil 2002-2014	13,5	8,7	6	-36	59.144	Het type zaken niet vergelijkbaar door introductie consultatiebijstand

* Inclusief km-vergoeding, tolkosten en btw.

** Inflatie consumentenprijsindex www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/prijzen/cijfers/extra/prijzen-toen-nu.htm.

Tabel 4 Aantal strafpiketdeclaraties 2010*-2014** naar vorm van rechtsbijstand die is verleend

Soort bijstand	Consultatiebijstand (vóór verhoor)	Consult na in verzekeringstelling (in vervolg op consultatiebijstand)	Consult na in verzekeringstelling (vooraf geen bijstand verleend)	Verhoorbijstand	Verhoorbijstand gekwalificeerde misdrijven
2010*	20.965	--	63.138	3.119	49
2011	37.639	512	57.341	4.568	116
2012	58.490	21.212	39.641	4.550	843
2013	57.244	23.316	34.250	4.513	838
2014	63.610	26.705	35.605	5.560	925

* Vanaf 1 april 2010. De aantallen in de tabel hebben betrekking op het aantal ingediende declaraties, deze komen niet overeen met de vastgestelde vergoedingen in tabel 3.

** De aantallen over 2012-2014 zijn niet goed te vergelijken met 2010 en 2011 vanwege de nieuwe vergoedingsregeling.

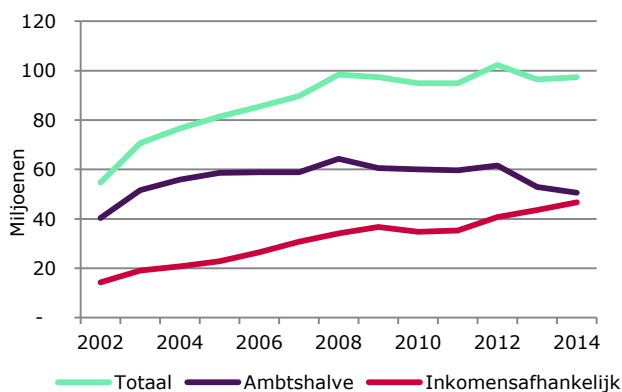
Bron: Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand 2014, tabel b10.2

Uitgaven voor toevoegingen

Hoe hebben de uitgaven voor toevoegingen zich ontwikkeld, naar zaakscategorie en type toevoeging (ambtshalve of niet) ?

- Vergoedingen voor toevoegingen zijn tussen 2002 en 2014 gestegen met 42,6 miljoen euro (gecorrigeerd voor inflatie 24,3 miljoen euro): van 54,7 miljoen euro naar 97,3 miljoen euro (zie tabel 5).
- Vooral de vergoedingen voor inkomensafhankelijke zaken zijn gestegen (van 14,3 naar 46,7 miljoen euro). Uitgaven voor ambtshalve toevoegingen zijn vooral vanaf 2012 gedaald (zie figuur 3).
- De grootste toename tussen 2002-2014 en de hoogste uitgaven voor toevoegingen (exclusief extra-urenvergoedingen) komen voor rekening van toevoegingen voor S040 'misdrijven enkelvoudige kamer' en S050 'misdrijven meervoudige kamer'. In 2014 is 46% van de totale uitgaven voor toevoegingen (exclusief extra-uren) besteed aan S040 'misdrijven enkelvoudige kamer' (totale kosten 44,5 miljoen euro) en 27% aan S050 'misdrijven meervoudige kamer' (totaal 26,7 miljoen euro).

Figuur 3 Uitgaven (in euro) vastgestelde toevoegingen naar al of niet ambtshalve, 2002-2014

Uitgaven voor toevoegingen naar type kosten

Hoe hebben de uitgaven voor toevoegingen zich ontwikkeld uitgesplitst naar type kosten?

De vergoeding die wordt uitbetaald aan rechtsbijstandsverleners wordt berekend op basis van de onderstaande rekensom.

Vergoeding = basisvergoeding + reiskosten + reistijd² + vaste administratiekosten + toelagen + btw - eigen bijdrage - proceskostenvergoeding

De basisvergoeding wordt berekend aan de hand van het aantal punten en eventuele puntentoeslag of -af trek dat voor een betreffende zaak geldt (zie tabel 1).

- De hoogste kostenpost is de basisvergoeding (76,8 miljoen euro in 2014), gevolgd door de btw (18,1 miljoen euro in 2014) en reistijdvergoeding (7,3 miljoen euro in 2014, zie tabel 5).

Gecorrigeerd voor inflatie (zie tabel 5), zijn tussen 2002-2014 de gemiddelde kosten per zaak afgenomen door:

- Een gemiddeld lagere basisvergoeding per toevoeging (- € 14); het gemiddelde aantal basispunten per zaak is gedaald van 6,8 in 2002 naar 6,5 in 2014.³
- Een lagere vaste administratievergoeding (- € 20); deze vergoeding is in 2006 en 2008 gekort (zie tabel 2).
- Een gemiddeld hogere eigen bijdrage per toevoeging (+ € 35); dit komt gedeeltelijk door de toename van het aantal inkomensafhankelijke toevoegingen en de afname van ambtshalve toevoegingen. Tevens is in 2009 een eigen bijdrage ingevoerd voor de laagste eigenbijdragecategorie in niet-ambtshalve strafzaken (zie tabel 2).

Gecorrigeerd voor inflatie (zie tabel 5), zijn tussen 2002-2014 de gemiddelde uitgaven per zaak toegenomen door:

- een hogere vergoeding per punt tussen 2002 en 2014 van € 83,04 naar - gecorrigeerd voor inflatie - € 86,08;⁴
- een gemiddeld hogere reistijdvergoeding per toevoeging (+ € 12); dit komt gedeeltelijk door de hogere vergoeding per punt en deels door iets meer punten per toevoeging (van gemiddeld 0,54 naar 0,62 punt);
- hogere btw-kosten per toevoeging (+ € 9); de btw over de vergoeding is in 2012 verhoogd van 19% naar 21%.

² Voor vergoeding reistijd en reiskosten zie artikel 24 en 25 Besluit vergoedingen rechtsbijstand. De reistijdvergoeding bedraagt een half punt per gereisde 60 km.

³ De daling komt vooral door minder punten voor toeslagen (van gemiddeld 1,15 naar 0,81) tussen 2002 en 2014.

⁴ In 2014 bedraagt de vergoeding per punt zonder inflatiecorrectie € 105,96.

Tabel 5 Bedragen (in euro) vastgestelde vergoedingen naar type kosten, 2002-2014

	Basis- vergoeding	Btw	Reistijd- vergoeding	Vaste administr. vergoeding	Reiskosten	Tolkkosten	Eigen bijdrage	Proces- kosten	Totale vergoeding
Totaal bedragen in miljoen euro									
2002	41,2	8,9	3,0	2,1	0,5	0,2	1,3	0,0	54,7
2003	53,2	11,5	4,0	2,8	0,6	0,3	1,5	0,0	70,7
2004	57,8	12,5	4,4	2,8	0,6	0,2	1,6	0,0	76,7
2005	61,3	13,2	4,8	3,0	0,7	0,2	1,7	0,0	81,5
2006	64,9	13,9	4,8	2,7	0,6	0,1	1,6	0,0	85,4
2007	68,9	14,5	5,1	1,9	0,7	0,1	1,5	0,0	89,7
2008	75,5	16,0	6,0	1,7	0,8	0,1	1,5	0,0	98,5
2009	75,7	15,9	6,1	1,0	0,8	0,1	2,2	0,0	97,3
2010	74,7	15,7	6,4	0,9	0,8	0,1	3,7	0,1	94,9
2011	74,5	15,8	6,8	0,9	0,8	0,0	3,9	0,0	94,9
2012	79,8	17,3	7,3	1,1	0,9	0,0	4,1	0,0	102,3
2013	74,5	17,5	6,8	1,1	0,8	0,0	4,2	0,0	96,5
2014	76,8	18,1	7,3	1,3	0,9	0,0	7,1	0,0	97,3
Vershil 2002-2014	35,7	9,3	4,3	-0,8	0,4	-0,2	5,9	0,0	42,6
Totaal bedragen in miljoen euro, gecorrigeerd voor inflatie (CPI) ten opzichte van 2002									
2002	41,2	8,9	3,0	2,1	0,5	0,2	1,3	0,0	54,7
2003	52,2	11,2	4,0	2,7	0,6	0,3	1,5	0,0	69,3
2004	55,9	12,1	4,2	2,8	0,6	0,2	1,6	0,0	74,2
2005	58,4	12,6	4,5	2,8	0,6	0,2	1,6	0,0	77,5
2006	61,0	13,0	4,5	2,5	0,6	0,1	1,5	0,0	80,3
2007	63,8	13,5	4,7	1,8	0,6	0,1	1,4	0,0	83,0
2008	68,2	14,4	5,4	1,5	0,7	0,1	1,4	0,0	88,9
2009	67,5	14,2	5,4	0,9	0,7	0,1	2,0	0,0	86,9
2010	65,8	13,9	5,7	0,8	0,7	0,1	3,3	0,0	83,6
2011	64,1	13,6	5,9	0,8	0,7	0,0	3,3	0,0	81,7
2012	67,0	14,5	6,2	0,9	0,7	0,0	3,4	0,0	85,9
2013	61,1	14,3	5,6	0,9	0,7	0,0	3,5	0,0	79,1
2014	62,4	14,7	6,0	1,0	0,7	0,0	5,8	0,0	79,0
Vershil 2002-2014	21,2	5,8	2,9	-1,1	0,2	-0,2	4,5	0,0	24,3
Gemiddelde bedrag per toevoeging									
2002	577	124	42	29	7	3	18	0	766
2003	611	132	46	32	7	3	17	0	811
2004	642	139	49	32	7	2	18	0	852
2005	667	144	52	32	7	2	18	0	886
2006	665	142	49	28	7	1	17	0	875
2007	668	141	49	19	7	1	15	0	870
2008	686	145	54	15	7	1	14	0	895
2009	707	148	57	10	7	1	21	0	909
2010	737	155	64	9	8	1	37	1	936
2011	755	160	69	9	8	0	39	0	962
2012	731	159	67	10	8	0	37	0	938
2013	710	167	65	11	8	0	40	0	920
2014	694	164	66	11	8	0	65	0	879
Vershil 2002-2014	117	40	24	-18	1	-3	47	0	113

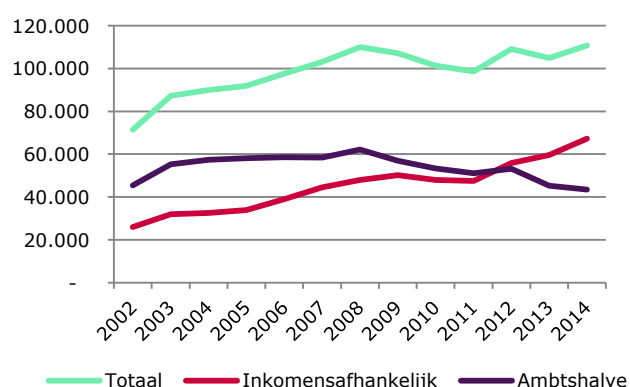
	Basis- vergoeding	Btw	Reistijd- vergoeding	Vaste administr. vergoeding	Reiskosten	Tolkkosten	Eigen bijdrage	Proces- kosten	Totale vergoeding
Gemiddelde bedrag per toevoeging, gecorrigeerd voor inflatie (CPI) ten opzichte van 2002									
2002	577	124	42	29	7	3	18	0	766
2003	598	129	45	31	7	3	17	0	794
2004	621	135	47	31	7	2	17	0	825
2005	635	137	49	30	7	2	17	0	843
2006	626	134	46	26	7	1	16	0	823
2007	619	131	45	18	6	1	14	0	806
2008	620	131	49	14	6	1	13	0	808
2009	631	132	51	9	6	1	19	0	812
2010	649	137	56	8	7	1	33	1	825
2011	650	138	59	8	7	0	34	0	829
2012	614	134	56	8	7	0	31	0	788
2013	582	137	53	9	7	0	33	0	754
2014	563	133	54	9	6	0	53	0	713
Vershil 2002-2014	-14	9	12	-20	-1	-3	35	0	-53

Aantal toevoegingen

Hoe heeft het aantal toevoegingen zich ontwikkeld naar zaakscategorie en type toevoeging (ambtshalve of niet; procedure of advies)?

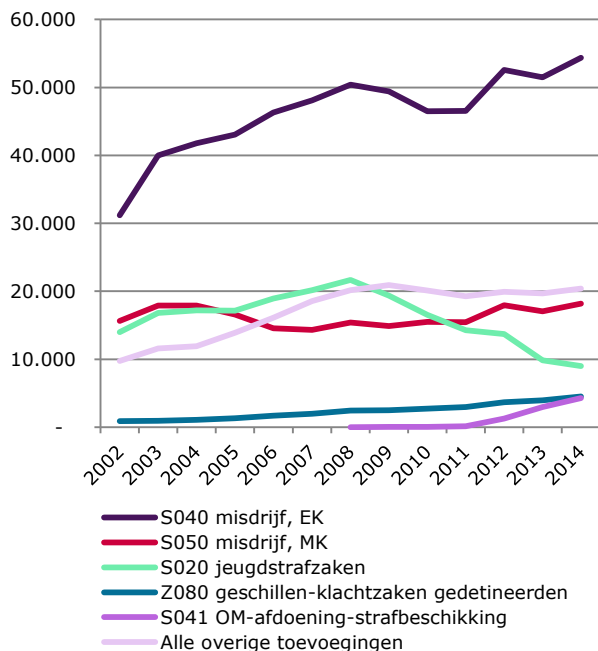
- Het aantal straf toevoegingen is tussen 2002 en 2014 gestegen met ruim 39.000: van ruim 71.000 naar ruim 110.000 (zie figuur 4). De stijging heeft zich vooral voorgedaan tussen 2002 en 2008.
- Vooral de inkomensafhankelijke toevoegingen zijn gestegen. Het aantal ambtshalve toevoegingen is vanaf 2008 gedaald (zie figuur 4). Deze stijging en daling hangt samen met het feit dat er minder verdachten in verzekering worden gesteld: tussen 2008 en 2014 daalde het aantal in verzekering stellingen met ruim 5.000 zaken. Verdachten krijgen daardoor geen ambtshalve toevoeging, maar zijn aangewezen op een reguliere toevoeging met een inkomenstoets. Een andere belangrijke oorzaak voor de daling van het aantal ambtshalve toevoegingen is de afname van het aantal jeugdstrafzaken sinds 2008 waardoor het aantal ambtshalve toevoegingen voor jeugdstrafzaken met bijna 13.000 is gedaald.

Figuur 4 Aantal vastgestelde toevoegingen naar ambtshalve of niet, 2002-2014

- De grootste stijging in aantal toevoegingen tussen 2002-2014 doet zich op de volgende gebieden voor (zie figuur 5 en bijlage 1): S040 misdrijf EK (+23.000), S041 OM-afdoening (+4.300), Z080 geschillen-klachtzaken gedetineerden (+3.600). Jeugdstrafzaken zijn afgenomen (-5.000). De stijging van de toevoegingen voor de OM-strafbeschikking is toe te schrijven aan de invoering van de OM-strafbeschikking in 2008.

Figuur 5 Aantal vastgestelde toevoegingen naar type zaak, 2002-2014

- Het percentage hoger beroep- en cassatiezaken lag in 2002 op 11%, in 2014 ligt dat percentage op 18%. Dit percentage is geen 'hard' gegeven maar geeft een ondergrens weer.⁵ Bij S050 misdrijven MK is het percentage hoger beroepzaken gestegen van 18% naar 28%. Bij S040 misdrijven EK van 11% naar 20%.
- Vrijwel alle toevoegingen hebben betrekking op procedures, slechts 1% betreft lichte adviestoevoegingen.

Overeenkomst met andere registratiegegevens

In hoeverre komen ontwikkelingen van toevoegingen overeen met die van andere registratiegegevens (aantal in verzekeringstellingen en rechtszaken)?

In bijlage 1 zijn voor de meest voorkomende toevoegingscodes soortgelijke gegevens uit andere registratiegegevens weergegeven. De zaakscategorieën en de wijze van registreren bij de Raad voor Rechtsbijstand en bij het OM en andere organisaties komen echter niet overeen. De aantallen hebben niet

⁵ Of hoger beroep/cassatie is ingesteld, wordt afgeleid van het type gerecht (gerechtshof/Hoge Raad) dat is ingevoerd. Dit is niet altijd ingevuld omdat het geen verplicht invoerveld is in het registratiesysteem.

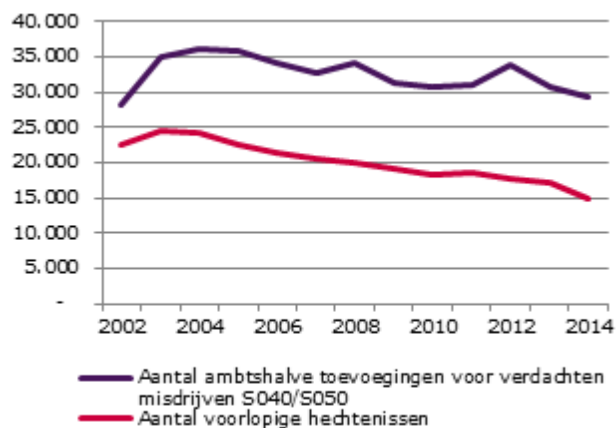
altijd betrekking op exact hetzelfde type zaken en ook de wijze van tellen kan uiteenlopen. De gegevens zijn dus niet exact met elkaar te vergelijken. Het gaat om een benadering. Indien de ontwikkelingen niet gelijk oplopen, kan er sprake zijn van een hoger of lager toevoeginggebruik.

Voor verschillende zaken zijn de trends van het aantal toevoegingen en rechtszaken of andere registratiegegevens hetzelfde, alleen het volume verschilt (zie figuren 5-8 en bijlage 1). Alleen voor de toevoegingen 'S040 misdrijven enkelvoudige kamer' zien we voor zaken in eerste aanleg een tegengestelde trend in vergelijking met rechtszaken van hetzelfde type zaken. We beschrijven hierna alleen de zaken met de grootste volumes/stijgingen.

Misdrijven, enkelvoudige en meervoudige kamer

- Het aantal ambtshalve toevoegingen voor verdachten van misdrijven (S040/S050) ligt hoger dan het aantal voorlopige hechtenissen (zie figuur 6). Per voorlopige hechtenis wordt dus blijkbaar vaak meer dan één ambtshalve toevoeging gedeclareerd.⁶ Het aantal voorlopige hechtenissen is over de jaren gedaald. Uit interviews blijkt dat de laatste jaren kritischer tegen de voorlopige hechtenis wordt aangekeken en dit daarom minder vaak wordt toegepast. Er wordt meer gekeken of het echt nodig is (risicofactoren) om iemand in voorlopige hechtenis te nemen.

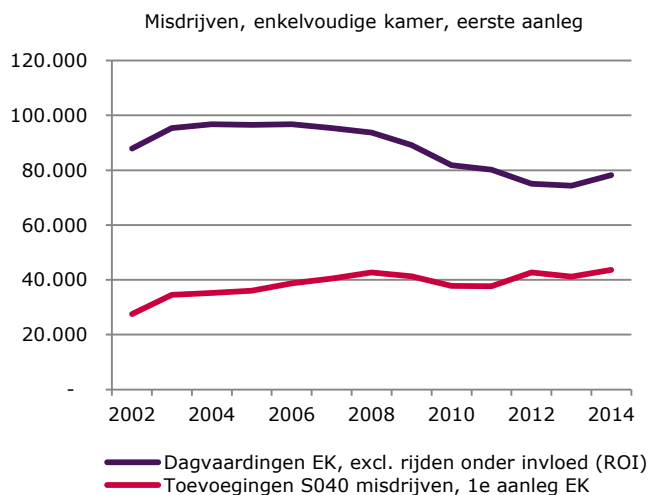
Figuur 6 Aantal vastgestelde ambtshalve toevoegingen misdrijven S040/S050 en aantal voorlopige hechtenissen

⁶ Het kan bijvoorbeeld gaan om een veelpleger die meerdere strafbare feiten heeft gepleegd waarvoor aparte toevoegingen zijn verstrekt of er is in de zaak nog een toevoeging voor een hoger beroep verstrekt.

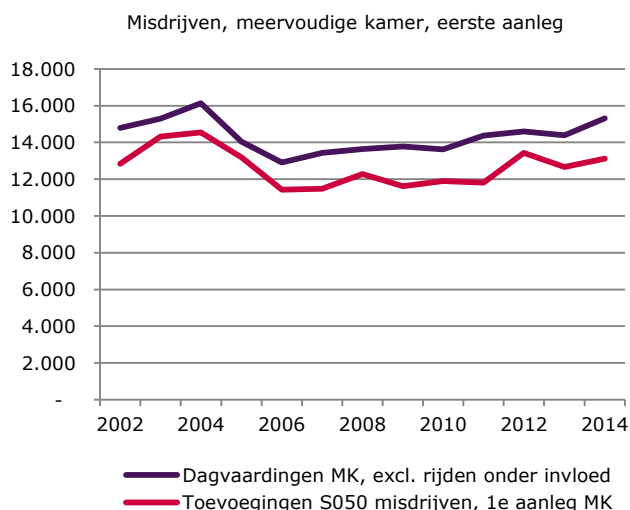
- Bij misdrijven enkelvoudige kamer in eerste aanleg zien we een tegengestelde trend: het aantal dagvaardingen neemt af en het aantal toevoegingen (S040) stijgt. Tevens ligt het aantal toevoegingen lager dan het aantal dagvaardingen (zie figuur 7). Blijkbaar raadplegen verdachten dus niet altijd een advocaat. Het gebruik van een toevoeging en dus een advocaat neemt echter – ook verhoudingsgewijs ten opzichte van het aantal dagvaardingen – over de jaren wel toe. Mogelijke verklaringen die in interviews werden gegeven, zijn a) de introductie van de advocaat voorafgaand aan het politieverhoor (Salduz); b) de wijziging in het bedrijfsprocessensysteem van het OM en; c) de invoering van het Landelijk strafprocesreglement in 2011. Volgens de eerste verklaring brengt het recht op consultatiebijstand dat vanaf 2010 geldt, verdachten van lichtere feiten in contact met een advocaat, waar dat daarvoor niet gebeurde. Dit zou de drempel kunnen verlagen om een advocaat in de latere fase te consulteren. Men heeft al contact gehad, de advocaat kan het belang van zijn betrokkenheid toelichten en informatie geven over de kosten. De tweede mogelijke verklaring is dat het OM in 2010 is overgeschakeld op een nieuw bedrijfsprocessensysteem waardoor minder strafbare feiten van dezelfde verdachte kunnen worden gevoegd (Van Rosmalen, Kalidien & De Heer-de Lange, 2012, p. 122). Dit kan hebben geleid tot meer toevoegingen. Ten derde, is het 'Landelijk strafprocesreglement voor de rechtbanken en het Openbaar Ministerie' op 1 januari 2011 in werking getreden. Hierin is geregeld dat per dagvaarding niet meer dan vijf feiten (geen verzamel feiten) mogen worden opgenomen. In de situatie van meer dan vijf feiten moet een extra dagvaarding worden opgesteld, waarvoor een extra toevoeging wordt aangevraagd. Ook dit kan dus voor een toename van toevoegingen hebben geleid.

Figuur 7 Aantal vastgestelde toevoegingen S040 en aantal dagvaardingen misdrijven EK, eerste aanleg

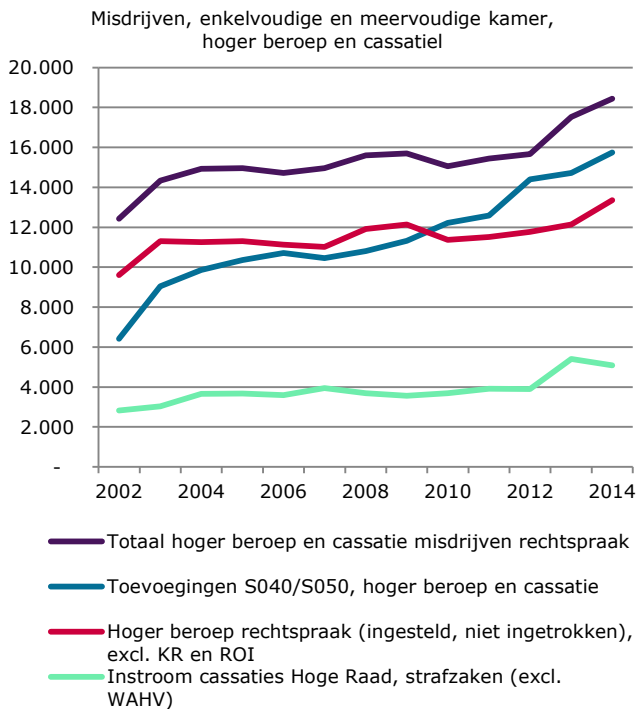
- De ontwikkelingen van toevoegingen en van rechtszaken voor 'misdrijven meervoudige kamer, eerste aanleg' lopen gelijk op. Het aantal zaken in 2002 en 2014 ligt op ongeveer hetzelfde niveau (zie figuur 8).

Figuur 8 Aantal vastgestelde toevoegingen S050 en aantal dagvaardingen misdrijven MK, eerste aanleg

- Het aantal hoger beroep- en cassatiezaken bij misdrijven is tussen 2002 en 2014 gestegen, evenals het aantal toevoegingen voor dergelijke zaken (zie figuur 9, zie ook noot 5).

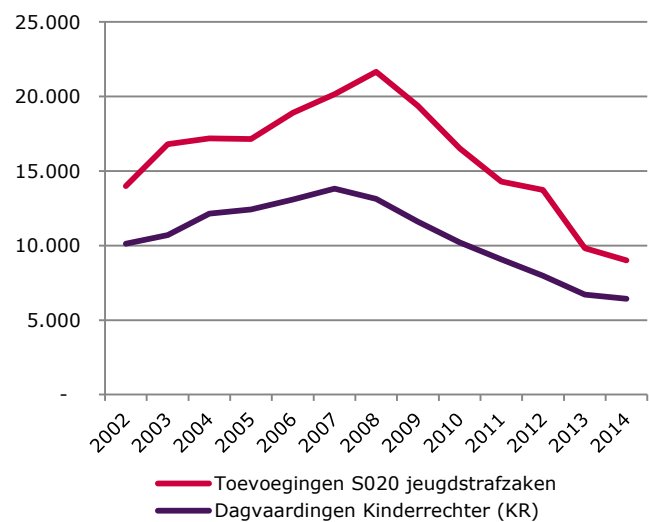
Figuur 9 Aantal vastgestelde toevoegingen S040/S050 en aantal misdrijven EK/MK, hoger beroep en cassatie

Jeugdcriminaliteit

De jeugdcriminaliteit is de afgelopen jaren sterk gedaald (zie figuur 10). Het aantal toevoegingen volgt dezelfde trend, maar ligt ruim boven (zie voetnoot 6) het aantal jeugdstrafzaken; wel is het verschil de afgelopen jaren afgenomen. Mogelijke verklaringen die voor de daling van de jeugdcriminaliteit worden gegeven, zijn onder andere de verscherpte leerplicht waardoor er minder voortijdige schoolverlaters zijn en gerichtere rechtshandhaving (Weijters et al., 2014).

Figuur 10 Aantal vastgestelde toevoegingen jeugdstrafzaken en dagvaardingen kinderrechter (KR)

Geschillen/klachten gedetineerden

Tussen 2002 en 2014 is het aantal toevoegingen gestegen met ruim 3.600 (zie figuur 11). Ook het aantal beroepszaken dat de Raad voor Strafrechts-toepassing en Jeugdbescherming (RSJ) heeft geregistreerd, is gestegen.⁷ Als mogelijke oorzaken van de toegenomen klachten noemt het RSJ onder andere de versoeringen in het gevangeniswezen, de meer selectieve inzet van het personeel, de toenemende repressie binnen inrichtingen, de aard van de gedetineerdenpopulatie (toenemend aantal psychiatrisch patiënten/zwakbegaafden) en het politiek restrictieve klimaat.⁸

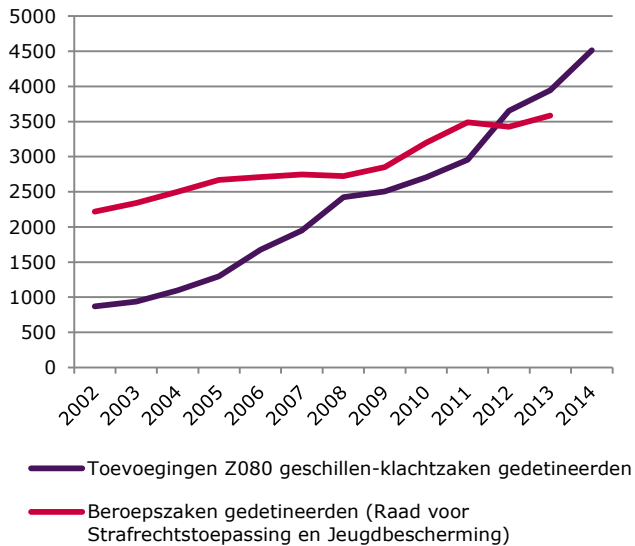
OM-afdoening-strafbeschikking

De strafbeschikking is in 2008 ingevoerd. In 2014 zijn er bijna 4.300 toevoegingen voor strafbeschikkingen. De eerste jaren was er een toename van verzetzaken tegen strafbeschikkingen (het OM legde een hogere boete op dan de rechtspraak: verzet loonde). Het aantal verzetzaken is in 2014 echter weer afgenomen ten opzichte van voorgaande jaren en ligt op bijna 1.200 zaken (zie bijlage 1).

⁷ Het bereik van de Z080-toevoeging is breder dan alleen beroepszaken. Zie kenniswijzer.rvr.org.

⁸ RSJ (2012). Reactie op het rapport 'Toenemend appel' (p.11-12). www.rsj.nl, geraadpleegd juli 2015.

Figuur 11 Aantal vastgestelde toevoegingen 'geschillen-klachtzaken gedetineerden' en beroepszaken RSJ

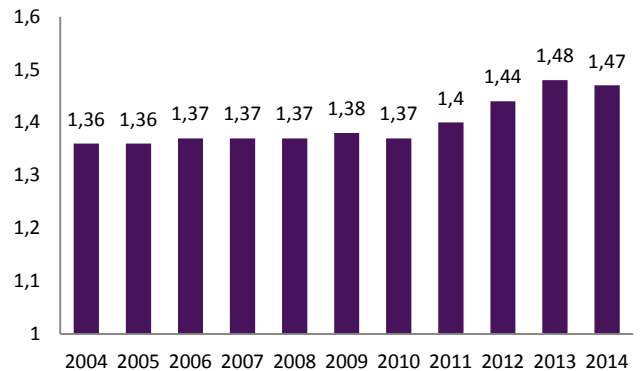
Meervoudig gebruik

Hoe heeft het meervoudig gebruik van toevoegingen door gebruikers en advocaten zich ontwikkeld?

Gebruikers: verdachten en gedetineerden

- Het gemiddelde aantal straf toevoegingen per gebruiker per jaar stijgt na 2010 (zie figuur 12). Mogelijke verklaringen die al eerder zijn genoemd: a) de overschakeling op een nieuw bedrijfsproces-systeem bij het OM in 2010 waardoor minder strafbare feiten konden worden gevoegd en b) de invoering van het Landelijk strafprocesreglement in 2011. Dit kan hebben geleid tot meer toevoegingen die eventueel wel in een later stadium – als de afzonderlijke feiten op één zitting worden behandeld – door de RvR in de vergoeding als samengevoegde zaken worden behandeld (zie tabel 1). De gegevens van het RvR laten echter geen stijging van het aantal samengevoegde zaken zien vanaf 2010.
- Gemiddeld ligt het aantal straf toevoegingen per gebruiker op ongeveer 1,5 toevoeging per jaar (zie figuur 12). Tussen 2004 en 2014 is het aantal gebruikers met meer dan drie toevoegingen per jaar gestegen van 3% naar 5%. Onder die groep zijn ook gebruikers met extreem veel toevoegingen: het maximaal aantal straf toevoegingen per gebruiker per jaar varieert van 26 in 2010 tot 57 in 2014.

Figuur 12 Gemiddelde aantal straf toevoegingen per gebruiker per jaar

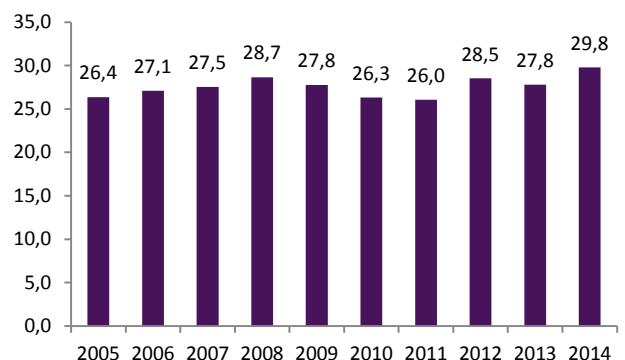

Meervoudig gebruik door advocaat

Over de jaren zijn er geen grote verschuivingen in het gemiddelde aantal vastgestelde toevoegingen per advocaat (zie figuur 13). In vergelijking met 2005 is per advocaat in 2014 gemiddeld wel 3,4 punten meer uitgekeerd.

- Om de kwaliteit van rechtsbijstand te borgen hanteert de RvR een maximum van 250 toevoegingen per advocaat op jaarbasis. Ook hier doen zich tussen 2005-2014 geen grote veranderingen voor: per jaar zijn er ongeveer veertien advocaten die meer dan 200 straf toevoegingen hebben gedeclareerd. Dit is exclusief eventuele toevoegingen op andere rechtsterreinen en exclusief eventuele extra-urenvergoedingen.

Figuur 13 Gemiddelde aantal vastgestelde straf toevoegingen per advocaat per jaar

- Om de kwaliteit van rechtsbijstand verder te borgen heeft de RvR per 1 januari 2014 een nieuwe maatregel ingevoerd. Vanaf die datum krijgen advocaten die in de twee jaren voorafgaand aan

het huidig jaar meer dan 2.000 punten per jaar declareerden, een lager maximum dan 250 toevoegingen op jaarbasis toebedeeld. Het gemiddelde aantal punten per advocaat varieert per jaar van 192 (in 2010) tot 213 (in 2014). Per jaar heeft 97-98% van de advocaten onder de 1.000 punten gedeclareerd voor straf toevoegingen. Over alle jaren heen zijn 22 advocaten minstens in één jaar boven de 2.000 punten gekomen. Bij één advocaat was dat in zes van de tien jaar. Bij de overige gedurende één of twee jaar. In 2013-2014 is het overschrijden van 2.000 punten niet meer voor gekomen. Let wel, dit is exclusief eventuele extra-uren die zijn aangevraagd.

- Het gemiddelde aantal hogerberoepzaken per advocaat per jaar is gestegen van 3,2 in 2005 naar 4,5 in 2014. 36% is over de periode 2005-2014 niet in hoger beroep gegaan.

Mogelijke verklaringen voor de kostenstijgingen

Effecten door prijsmaatregelen

In tabel 2 staan diverse maatregelen die een kostenverhogend (rood), kostenverlagend (groen), of een nog onduidelijk effect (paars) op de kosten hebben gehad.

Tussen 2002 en 2014 zijn de kosten in ieder geval toegenomen door:

- een hogere vergoeding per punt van € 83,04 naar € 105,96 (gecorrigeerd voor inflatie € 86,08);
- inherent aan de hogere kosten zijn ook de btw-kosten gestegen; het hoger btw-tarief in 2012 heeft voor een extra stijging gezorgd.

De kosten zijn gedaald door:

- De diverse verhogingen van de eigen bijdrage en de toename van het aantal niet-ambtshalve toevoegingen ten opzichte van het aantal ambtshalve toevoegingen. Gecontroleerd voor inflatie is er in 2014 gemiddeld € 35 meer eigen bijdrage per toevoeging geheven dan in 2002.
- Bij rechtzoekenden die alleen in aanmerking komen voor niet-ambtshalve toevoegingen kunnen de verhoging van eigen bijdragen en de versoering van de anticumulatieregeling ook een extra prijsprikkel vormen en tot een vermindering van het aantal toevoegingen hebben geleid. Of hier sprake van is, is echter niet bekend. Dit is aangegeven met de blauwe vlakken in tabel 2.

Effecten beleid RvR

Om de kwaliteit van rechtsbijstand te borgen heeft de RvR per 1 januari 2014 een nieuwe maatregel ingevoerd. Vanaf die datum krijgen advocaten die in de twee jaren voorafgaand aan het huidig jaar meer dan 2.000-punten per jaar declareerden, een lager maximum dan 250 toevoegingen op jaarbasis toebedeeld. Wat het effect is van deze maatregel is nog niet vast te stellen. Bovendien vallen eventuele extra-urenvergoedingen buiten deze regeling. Sommige advocaten draaien over meerdere jaren erg veel uren als de punten voor toevoegingen en extra-uren bij elkaar worden opgeteld. Dit kan het geval zijn als meerdere advocaten in een zaak werken (met of zonder toestemming door de RvR). De RvR kan op grond van de wet alleen een maximum stellen aan het aantal af te geven toevoegingen en geen maximum aan het aantal te declareren uren. In het wetsvoorstel van de stelselherziening is hierin wel voorzien, maar deze staat vooralsnog in de ijskast. De regeling, waarbij het maximum aantal af te geven toevoegingen van de betreffende advocaat wordt verlaagd, als hij in twee jaar meer dan 2.000 uur declareert, heeft maar een beperkt effect aangezien het mogelijk is met een beperkt aantal toevoegingen een substantieel aantal uren te declareren, wanneer zich onder deze toevoegingen extra-urenzaken bevinden.

Beleid/werkwijze OM en rechtspraak

- In 2010 is het OM overgeschakeld van bedrijfsprocessensysteem: van Compas naar GPS. Dit heeft invloed gehad op het aantal zaken dat werd geregistreerd (minder) en het voegen van zaken werd moeilijker. Door wijzigingen in de registratie zijn er bij S040 zaken meer samenhangende zaken met een verschillend parketnummer. Dat heeft tot meer toevoegingen geleid.
- Vanaf 2012 is de ZSM-werkwijze (Zo Snel Mogelijk) landelijk uitgerold. Bij deze werkwijze is sprake van een versnelde afdoening van strafzaken, waarvoor voorheen een dagvaarding voor een zitting voor de politierechter uitgebracht zou zijn. De verdachte ontvangt een oproep voor een speciale OM-zitting. Op die zitting kan hem bijvoorbeeld een aanbod voor een werkstraf of transactie worden gedaan. Ook de invoering van de ZSM-werkwijze kan hebben geleid tot minder samenhangende zaken en dus meer toevoegingen. Overtredingen worden sneller afgedaan en niet altijd zijn ter plekke in de bedrijfsprocessen-

systemen de voorgaande strafbare feiten te raadplegen.

- In het 'Landelijk strafprocesreglement voor de rechtbanken en het Openbaar Ministerie' dat op 1 januari 2011 in werking is getreden, is in verband met de appointering in artikel 8.1.5 geregeld dat per dagvaarding niet meer dan vijf feiten (geen verzamelfeiten) mogen worden opgenomen. In de situatie van meer dan vijf feiten moet een extra dagvaarding worden opgesteld, waarvoor een extra toevoeging wordt aangevraagd.

Werkwijze van advocaten

Over de jaren is het aantal gespecialiseerde strafrechtadvocaten toegenomen. Die halen mogelijk meer uit een zaak. Wellicht verklaart dit de stijging van het aantal hoger beroep- en cassatiezaken bij misdrijven.

Type zaken/gedrag van rechtzoekenden

Het komt voor dat rechtzoekenden vlak voor de zitting van advocaat wisselen of in hoger beroep gaan om bijvoorbeeld tijd te rekken (om langer op vrije voeten te zijn of als een tbs 'boven het hoofd hangt'). Of dit over de jaren meer voorkomt, is lastig te zeggen.

Wet- en regelgeving

Voor het feit dat meer verdachten een advocaat nemen in S040-zaken, wijzen verschillende bronnen naar het neveneffect van de consultatiebijstand die in 2010 is ingevoerd. Meer verdachten komen hierdoor al in een vroeg stadium in aanraking met een piketadvocaat. Verdachten die niet in verzekering worden gesteld, kwamen voorheen niet in aanraking met een piketadvocaat. Als ze voor de behandeling van hun zaak een advocaat willen inschakelen, is de drempel voor deze groep lager om de weg naar een advocaat te vinden. Ze hebben al een adres en deze advocaat kan ook tijdens de consultatiefase al hebben gewezen op het belang van procesvertegenwoordiging en de (eventueel lage) kosten ervan.

Literatuur

- Combrink-Kuiters, L., Gammeren-Zoetewij, M. van, & Peters, S.L. (2015). *Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand 2014*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- Rosmalen, M.M. van, Kalidien, S.N., & Heer-de Lange, N.E. de (red.) (2012). *Criminaliteit & Rechtshandhaving 2011: Ontwikkelingen en samenhangen*. Den Haag: Boom Lemma. Justitie in statistiek 1.
- Voert, M. ter (2015a). *Ontwikkeling hoogte eigen bijdrage gesubsidieerde rechtsbijstand 2002-2014*. Den Haag: WODC. Factsheet 2015-3.
- Voert, M. ter (2015b). *Kostenontwikkeling Extra-uren (EXU) Strafzaken 2004-2014*. Den Haag: WODC. Factsheet 2015-5.
- Voert, M. ter (2015c). *Kostenontwikkeling toevoegingen scheidingen 2002-2014*. Den Haag: WODC. Factsheet 2015-7.
- Weijters, G., & Laan, A.M. van der (2014). *De verandering in het aandeel jeugdige verdachten in Amsterdam 2005 tot en met 2011*. Den Haag: WODC Cahier 2014-6.

Bijlage 1 Aantal toevoegingen (paars) en aantal zaken uit vergelijkbare categorieën bij de rechtspraak/OM (groen)

Vergelijkbare categorieën														
strafrechtspraak	Bron	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Toevoeging S010 overtreding kanton algemeen	rvr	650	848	870	975	1.429	1.803	2.153	2.555	2.451	2.186	1.913	1.981	1.922
Dagvaardingen sector Kanton	OM	118.302	142.246	178.303	169.640	164.201	160.794	144.042	154.929	160.227	81.718	61.984	48.353	59.180
Toevoeging S020 jeugdstrafzaken	rvr	13.994	16.796	17.201	17.144	18.917	20.163	21.649	19.380	16.516	14.286	13.724	9.822	9.015
Dagvaardingen Kinderrechter (KR)	OM	10.126	10.706	12.150	12.433	13.082	13.821	13.142	11.597	10.209	9.083	7.974	6.714	6.430
Toevoeging S030 rijden onder invloed (ROI)	rvr	1.518	1.772	1.510	1.376	1.493	1.521	1.443	1.681	1.319	1.190	1.307	1.386	1.212
Dagvaarding rijden onder invloed, EK+MK (excl KR)	OM	19.872	22.456	22.617	23.295	23.947	23.760	19.455	20.794	11.799	12.637	13.019	11.412	9.796
Toevoegingen S040 en S050 misdrijven EK en MK														
Toevoeging S040 misdrijven, EK, eerste aanleg	rvr	27.542	34.548	35.265	36.094	38.719	40.485	42.710	41.321	37.860	37.627	42.719	41.212	43.678
Dagvaardingen EK, eerste aanleg, excl. ROI	OM	87.867	95.380	96.724	96.564	96.744	95.356	93.719	89.199	81.845	80.137	75.059	74.344	78.242
Toevoeging S050 misdrijven, MK, eerste aanleg	rvr	12.847	14.327	14.550	13.182	11.425	11.479	12.275	11.615	11.895	11.804	13.426	12.656	13.112
Dagvaardingen MK, eerste aanleg, excl. ROI	OM	14.793	15.299	16.134	14.049	12.911	13.431	13.637	13.785	13.615	14.365	14.601	14.384	15.316
Toevoeging S040/S050, hoger beroep en cassatie	rvr	6.410	9.038	9.865	10.352	10.712	10.449	10.805	11.313	12.219	12.593	14.398	14.722	15.737
Totaal hoger beroep en cassatie misdrijven EK en MK	OM	12.434	14.334	14.929	14.967	14.726	14.956	15.603	15.699	15.049	15.435	15.661	17.532	18.446
Hoger beroep (ingesteld, niet ingetrokken), excl. KR, ROI	OM	9.611	11.306	11.264	11.297	11.127	11.013	11.920	12.145	11.364	11.516	11.766	12.135	13.355
Instream cassaties strafzaken Hoge Raad (excl. WAHV)	HR	2.823	3.028	3.665	3.670	3.599	3.943	3.683	3.554	3.685	3.919	3.895	5.397	5.091
Toevoeging S040/S050 ambtshalve	rvr	28.113	34.820	36.069	35.769	34.048	32.749	34.087	31.296	30.737	31.075	33.951	30.623	29.347
Aantal voorlopige hechtenissen	OM	22.414	24.481	24.157	22.520	21.405	20.443	20.012	18.999	18.266	18.643	17.730	17.009	14.895
Toevoeging S041 OM-afdoening- strafbeschikking	rvr							11	19	43	121	1.277	2.939	4.284
Totaal strafbeschikkingen								2.611	22.540	73.072	285.382	310.342	333.728	386.128
OM-beslissing strafbeschikking	OM										5.464	24.038	30.929	29.842
CJIB strafbeschikking excl. OM	CJIB							2.611	22.540	73.058	278.934	283.310	300.212	354.759
Verzet strafbeschikking van OM zelf, bedrag >= € 500	OM										815	2.226	1.884	1.164
Verzet strafbesch. andere instantie (vnl CJIB), >=€ 500	OM											720	668	351
Verzet strafbesch. andere instantie (overig), >= € 500	OM									14	169	48	35	12
Toevoeging Z060 tbs	rvr	1.262	1.441	1.452	1.485	1.750	1.769	1.983	2.012	2.016	2.182	2.184	2.055	2.090
Totaal tbs	OM	473	558	641	674	849	1.006	903	944	1.131	1.323	1.217	1.295	1.363
Opgelegde onvoorwaardelijke tbs-maatregelen	OM	257	284	300	243	238	240	196	164	158	148	150	159	182
Verzoek wijziging voorwaardelijke tbs	OM	-	-	3	3	2	1	-	1	2	2	3	4	2
Vordering wijziging voorwaardelijke tbs	OM	8	1	10	5	10	7	2	4	19	15	12	15	15
Vordering verlenging tbs	OM	208	273	328	423	599	758	705	775	952	1.158	1.052	1.117	1.164

Vergelijkbare categorieën														
strafrechtspraak	Bron	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Toevoeging Z120 weiger teruggave inbeslaggen. goed	rvr	432	577	525	585	612	852	1.086	1.191	1.219	1.343	1.722	1.827	1.827
Vordering teruggave inbeslaggen. goederen bij rechter	OM	6.771	7.925	7.812	7.511	8.067	8.430	8.657	8.219	7.338	7.144	6.269	4.850	4.165
Toevoeging Z230 ontnemingsvordering art. 36e Sr	rvr	633	838	1.014	1.279	1.531	1.672	1.582	1.509	1.502	1.644	1.769	1.584	1.694
Totaal ontneming	OM	1.590	1.994	2.317	2.819	3.043	2.674	2.360	1.972	2.051	2.040	2.342	2.203	2.498
Vordering ontneming weder. verkr. voordeel bij rechter	OM	1.574	1.898	2.308	2.802	3.034	2.667	2.356	1.962	2.044	2.038	2.334	2.199	2.494
OM-transactie, ontneming	OM	16	96	9	17	9	7	4	10	7	2	8	4	4
OM-strafbeschikking, ontneming	OM	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toevoeging Z110 benadeelde partij in strafproces	rvr	656	916	905	1.107	1.071	1.352	1.481	1.512	1.475	1.278	1.404	1.500	1.747
Totaal benadeelde partij	OM	1.869	1.994	2.293	2.325	2.382	2.118	2.056	2.303	1.835	1.412	1.197	1.148	933
Benadeelde partij niet ontvankelijk	OM	150	173	234	212	208	209	201	291	217	175	141	145	101
Benadeelde partij, vordering toegekend	OM	1.055	1.087	1.132	1.140	1.287	1.240	1.238	1.373	1.068	863	650	596	469
Benadeelde partij, vordering afgewezen	OM	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Benadeelde partij, gedeeltelijk niet ontvankelijk	OM	664	734	927	973	887	669	617	639	550	374	406	407	363
Toevoeging Z250 overig straf	rvr			254	426	648	644	870	1.066	1.062	945	1.051	1.469	1.853
Totaal overig straf	OM			32	477	755	915	938	921	1.002	910	948	809	862
Opgelegde ISD-maatregelen	OM			32	474	690	731	753	703	756	663	639	503	574
Tussentijdse beoordeling ISD	OM				2	65	184	184	210	207	176	185	146	102
Vordering herroeping voorwaardelijke invrijheidstelling	OM				1	-	-	1	8	39	71	124	160	186
Toevoeging Z151 omzetting taakstraf	rvr	454	593	926	1.503	1.720	2.017	2.289	2.373	2.116	1.900	1.821	1.866	1.880
Totaal taakstraf		1.801	358	7.169	9.698	10.544	10.175	10.942	10.487	9.393	8.452	7.671	7.622	
Vordering omzetting alternatieve sanctie (ATAN,taakstraf)	OM	1.801	358	60	9	7	3	-	1	1	-	3	-	2
Bezwaar omgezette taakstraf	OM			1	1.177	1.876	1.735	1.922	2.016	1.682	1.210	942	733	680
Instroom omgezette taakstraffen bij het CJIB, volwassenen	CJIB			7.108	7.712	7.977	7.741	8.349	7.756	6.928	6.527	6.073	6.481	
Instroom omgezette taakstraffen bij het CJIB, jeugd	CJIB				800	684	696	671	714	782	715	653	408	
Toevoeging Z080 geschillen-klachtzaken gedetineerden	rvr	870	938	1.099	1.297	1.675	1.950	2.423	2.507	2.707	2.955	3.653	3.946	4.514
Beroepszaken gedetineerden	RSJ	2.220	2.341	2.502	2.669	2.708	2.747	2.723	2.849	3.195	3.488	3.425	3.585	